

MALİ ARACILARIN TASNIFI ÜZERİNE BAZI DÜŞÜNCELER ve BİR TASNİF DENEMESİ

Doç. Dr. İbrahim KANYILMAZ *

Millî muhasebe sistemleri uzun zaman malî akımların mevcudiyetini dikkate almadan bir gelişme devresi geçirmiştir. Millî muhasebe sistemlerinde malî akımların mevcudiyetinin kabûlündeki sebepler muhtelifdir. Şüphesiz bu sebeplerin başında millî muhasebe sistemlerinin hazırlanmasında keynesyen sisteme bağlı görüşün hakim olması ve malî akımların nötr olarak kabul edilmesi gelir.

Amerika Birleşik Devletlerinde M. A. Copeland (1) ile Federal Reserve Bank (2), Avrupada Hollanda da M. W. Holtrop (3) ve yine A.B.D. de G.S. Dorrance (4) tarafından başlatılan çalışmalar neticesinde malî akımlar millî muhasebe sistemleri içine alınarak incelenmeye başlanmıştır.

R.W. Goldsmith, J.G. Gurley ve E.S. Shaw'un malî araçlar ve finansman ile ilgili bir seri çalışmaları da malî akımların millî mu-

(*) Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğretim üyesi.

- (1) M. A. Copeland, «Tracing money flows through the United States Economy» American Economic Review, may 1947; ve «A Study of Money Flows in the United States» National Bureau of Economic Reserach, 1952
- (2) Bord of Governors of the Federal Reserve System, «Flow of Funds of United States: 1939-1953» Wastington, 1955
- (3) Rapport de la Nederlandsche Bank pour 1953
- (4) G. S. Dorrance, «Financial accounts in a system of economic accounts» I.M.F. Staff Papers febr. 1955; «Survey of Moneatry Analysis» I.M.F. Staff Papers, febr. 1957; «Blance sheets in a system of economic accounts» I.M.F. Staff. Papers, oct. 1959

hasebe sistemi içindeki önemini ve malî araçların bu akımların gerçekleşmesinde oynadığı faal rolü göstermiştir. 1950 yıllarında başlayan millî muhasebe sistemlerindeki bu gelişmeler 1960 yılından sonra bir çok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kabul edilmiş ve tatbik sahasında ilerlemeler kaydedilmiştir. Önce ferdî plânda(1) 1970 yılında, sonra da Merkez Bankasmda(2) 1979 yılında yapılan çalışmalarla ülkemizde de malî akımların incelenmesi ve tahlili gerekli alâkayı görmeye başlamıştır.

Malî akımların millî muhasebe sistemlerine dahil edilmesinde malî akımlarla ilgili tabloların düzenlenmesi tarzı «Amerikan akımı» ve «Avrupa akımı» gibi iki farklı akımın doğup gelişmesine sebep olmuştur (3). M.A. Copeland'm çalışmaları üzerine kurulan ve fon akımları yaklaşımına tekabül eden «Amerikan akımı» para ve malî aktiflerle gerçekleştirilen işlemlerin tamamını tablolar halinde göstermekten ibarettir. Bu tablolara «fon akımları tabloları» da denir. Bu tablolar millî muhasebe sistemi içinde reel sektörlerle ilgili faaliyet tablolarına doğrudan bağlanmamışlardır. Reel hesaplar yatırım (I) ve tasarruf (S) eşitliği üzerine kapanmaktadır.

«Avrupa akımı» ise çeşitli yaklaşımları içine almaktadır. M.W. Holtrop'un çalışmaları ile geliştirilen «likidite yaklaşımı» olarak adlandırılan usul likiditelerle, diğer bir ifade ile, para ve malî aktiflerle diğer iktisadî değişkenler arasındaki münasebeti kantitatif modellerle açıklamaya çalışır. İktisadî birimlerin bütçe durumlarına göre iktisadî faaliyetin reel, takdî (moneter) ve finansman yönlerini bir bütün halinde gösteren yaklaşıma da «finansman yaklaşımı» denmektedir. Bu yaklaşım da millî muhasebe sistemine dahil hesapları yatırım (I) ve tasarruf (S) eşitliği üzerine kapanmamaktadır. Fakat ilgili hesaplar ekonomideki ödemelerin ve finansmanın sağlanmasını mümkün kılan plâsman-ikrâz ve emisyon-istikrâz süreçlerini gösteren finansmanla ilgili hesapları da içine almaktadır. Bu finansman yaklaşımı çerçevesinde hazırlanan tabloya «Malî İşlemler Tablosu» denir. «Fon Akımları Tablosu» ile «Malî İşlemler Tablosu»nun ma-

(1) İ. Ö. Ertuna, Türkiye'de Fon Akımları Üzerine Bir İnceleme; T.S.K.B. Yayınları No. 2, İstanbul, 1970; D. Aydın, «Finansal Araçlar açısından finans piyasaları üzerine bir araştırma» Tez, Eskişehir, 1978 ve diğer incelemeler.

(2) T.C. Merkez Bankası, Üç Aylık Bülten, Ocak-Mart, I, 1979 ve 19 Yıllık Rapor.

(3) H. Brochier, P. Llau, Ch. A. Michalet, Economie Financiere, Themis P.U.F. Paris, 1975; s. 66

Mali Araçların Tasnifi Üzerine Bazı Düşünceler

hiyetleri ve arasındaki farklar mevzumuz dışında kalacağı için incelememize dahil edilmemiştir.

EKONOMİDEKİ BİRİMLER

Gerek «Fon Akımları Tablosu» gerekse «Malî İşlemler Tablosu» nun hazırlanabilmesi için ekonominin yapıma uygun tarzla ve istatistikî bilgi genişliği ve zenginliğine göre tabloda yer alacak birimlerin tarifinin ve tasnifinin yapılması lâzımdır.

1 — Birimlerin Tarifi

Ekonomide faaliyet gösteren birimler katıldıkları faaliyetlere göre tarif ve bu tarife nazaran tasnif edilirler. Bellibaşlı faaliyetleri mal ve hizmet tüketmek ve mal ve hizmet üretmek olan birimlere «İktisadî birimler» denir. İktisadî birimler finansman olayında, Gureley ve Shaw'un terminolojisine göre, bütçeleri açık veren, fazlalık veren veyahut nihaî borçlu ve nihaî alacaklı olan, ve fon akımları terminolojisine göre de, fon kullanan ve fon yaratan birimlerdir.

Başlıca faaliyetleri malî aktif yaratmak veya mevcut malî aktiflerin alım ve satımı olan kuruluşlar da «malî aracı» birimler olmaktadır.

2 — Birimlerin Tasnifi

Türk ekonomisindeki birimlerin tasnifini yukarıda ifade ettiğimiz tarif çerçevesinde gerçekleştirmek iktiza edecektir. Buna nazaran iktisadî olayda ve finansman olayında benzer davranış gösteren birimlerin aynı gruplar veya fali gruplar altında tasnifine dikkat edilecektir. Ekonomimizdeki birimlerin tasnifi müteakip sahife de yer almıştır. Bu tasnif bazı açıklamaları icabettirmektedir :

TÜRK EKONOMİSİNDEKİ BİRİMLER

A — İKTİSADÎ BİRİMLER

1 — HANE HALKI

2 — İŞLETMELER

Doç. Dr. İbrahim KANYILMAZ

- a — Kamu İktisadî Teşebbüsleri
- b — Özel Şirketler
- c — Ferdî Teşebbüsler
 - i — Ziraî Teşebbüsler
 - ii — Ziraî Olmayan Teşebbüsler

3 — KAMU İDARELERİ

- a — Kamu İdareleri : Genel ve Katma Bütçeli İdareler
- b — Mahallî İdareler : Belediyeler ve Özel İdareler

4 — HARİCİ SEKTÖR

B — MALÎ ARACI BİRİMLER

1 — BANKA SİSTEMİ ARACILARI

- a — Merkez Bankası
- b — Bankalar
 - i — İhtisas Bankaları
 - ii — Ticarî Bankalar

2 — BANKA SİSTEMİ DIŞINDAKİ ARACILAR

- a — Kalkınma ve Yatırım Bankaları
- b — Sosyal Güvenlik Kuruluşları
- c — Sigorta Şirketleri
- d — Finansman ve Yatırım Şirketleri

3 — HAZİNE

I — İKTİSADÎ BİRİMLER

Millî muhasebe sistemleri içinde fertler veya hanehalkı tüketim fonksiyonu ile temsil edilmektedir. Şüphesiz tüketim fonksiyonunu sadece hanehalkı temsil etmemektedir. Kamu İdareleri'de millî muhasebe sistemleri içinde tüketim fonksiyonunu temsil eden birimlerden biridir.

Mali Aracaların Tasnifi Üzerine Bazı Düşünceler

A — Hane halkının temel iktisadî faaliyeti tüketim olmaktadır. Diğer yünden hane halkı bir gelir kaynağına sahiptir. Bu kaynak likit bir hususiyet arz etmektedir. Fertler gelirlerini para, banka nezdinde mevduat, çek ve benzeri şekiller altında alırlar ki bunların likiditelerin tasnifi içindeki yeri «primer likidite»lerdir. Hane halkı primer likid hususiyetli gelirlerini tüketime tahsis etmek suretiyle iktisadî faaliyetlerini gerçekleştirirler. Hanehalkının likit karakterli kaynaklarının tüketim fonksiyonunun gerçekleşmesine mükemmelen intibak ettiği görülmektedir. Tabii ki fertler gelirlerinin tamamını tüketime sarfetmemektedirler. Hane halkı likid karakterli gelir kaynaklarının tüketim için sarfedilmeyen kısmını yani tasarruflarını primer ve sekonder likiditeler şeklinde ellerinde tutmayı tercih etmektedirler.

B — Buna mukabil, millî muhasebe sistemlerinde üretim fonksiyonunu temsil eden birimler olarak işletmeler bulunur. Bilindiği veçhile, üretim faaliyetinin temeli yatırımdır. Finansman olayı içinde kaynakların uzun vadeli olarak üretim faaliyetine tahsis edilmesinden başka bir şey değildir. Uzun vadeli kaynak olarak tersiyer likiditeler yatırıma en iyi intibak eden ve bu ihtiyacı karşılayan likidite türü olmaktadır. Her iki grup iktisadî birim yani hane halkı ve işletmeler faaliyetlerine en uygun düşen vasıtaları tercih etmektedirler. Bütçeleri fazlalık veren birimler olarak hanehalkı veya fertler primer ve sekonder likiditeler arz ederken, bütçeleri sistematik bir şekilde açık veren birimler olarak işletmeler de tersiyer likiditeler talep etmektedirler. Finansman neticesinde nihaî borçlu olan bu birimler kendi içinde üç talî gruba ayrılabilir :

- 1 — Kamu İktisadî Teşebbüsleri : Bu işletmeler hem İktisadî hem de finansman ile ilgili davranışlarında özel sektördeki işletmelere nazaran bazı hususiyetlere sahiptirler.
- 2 — Özel Şirketler : Bu birimler iktisadî davranışları ile Kamu İktisadî Teşebbüslerinden, faaliyet sahaları ve iş hacimleri ile de ferdî teşebbüslerden ayrı hususiyetler arz ederler.
- 3 — Ferdî Teşebbüsler : İdarelerinde fertlerin hâkim olduğu bu işletmelerin finansman açısından en belirgin vasfı menkul kıymet ihraç etmemeleridir. Ferdî teşebbüs-

ler, ziraî ve ziraî olmayan teşebbüsler olmak üzere kendi aralarında ikiye ayrılabilirler. Ziraî teşebbüslerin finansmanında diğer ziraî olmayan teşebbüslere nazaran bir farklılık mevcuttur (1).

C — Kamu İdareleri : Faaliyetleri ve idare tarzları ile diğer iktisadî birimlerden farklılık arz eden bu iktisadî birimi kendi içinde iki talî gruba ayırabiliriz. Genel ve katma bütçeli idareleri «Kamu İdareleri», belediyeler ve özel idareler gibi yarı kamu faaliyeti ifa eden idareleri «Mahallî İdareler» başlıkları altında tasnife tabi tutuyoruz.

D — Haricî Sektör : Malî ekonominin dışında faaliyet gösteren nihaî alacaklı ve borçlu olabilen bir iktisadî birimdir.

II — MALÎ ARACI BİRİMLER

Türk ekonomisindeki malî aracı birimleri para yaratan malî araçlar (Banka Sistemi Malî Araçlar), para yaratmayan malî araçlar (Banka Sistemi Dışındaki Malî araçlar) ve Hazine olmak üzere üç ana grupta tasnife tabi tutabiliyoruz.

A — Para Yaratan Malî Araçlar

Banka sistemi içindeki bir kaç kuruluş dışındaki bütün malî kuruluşları içine almaktadır. Bu grup araçları kendi içinde üçe ayırıyoruz. Bu ayırma işlemi şu kriterler dikkate alınarak yapılmıştır: Para yaratma kriteri, mevduat toplama kriteri, kuruluş ve ikraz mecburiyeti kriteri. Bu kriterler teker teker ele alınacak olursa yapılacak tasnif çok farklı olacaktır. Şöyleki :

1 — Para yaratma kriterine göre: Banka sistemindeki araçları yarattıkları paranın mahiyetine göre sınıflandırmak gerekecektir. Bu nazaranda malî araçlar kağıt parayı (monnaie fiduciaire) yaratan

(1) O. Okyar, «Fon Akımları ve Türkiye'de Malî Araçlar» Vergi Dışı Kaynakların Mobilizasyonu, Ekonomik ve Sosyal Etütler Konferans Heyeti, İstanbul 1971, s. 54

Mali Araçların Tasnifi Üzerine Bazı Düşünceler

«Merkez Bankası», metal parayı (monnaie métallique) yaratan «Hazine» ve kaydî parayı (monnaie scripturale) yaratan «Mevduat Bankaları» şeklinde sınıflandırılacaktır.

2 — Mevduat toplamâ kriterine göre: Bu kriter dikkate alınır sa bankaları «mevduat toplayan bankalar» ve «mevduat toplamayan bankalar» şeklinde tasnif etmek kaçınılmaz olacaktır. Son grup bankalar içine mevduat toplamadıkları için Türkiye sınaî Kalkınma Bankası, Sınaî Yatırım ve Kalkınma Bankası, Devlet Yatırım Bankası, Devlet Sanayi-İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB) ve İller Bankası girecektir.

3 — Kuruluş ve İkraz faaliyetlerindeki davranış kriteri: Bu kriter gereğinde bankalar ihtisas bankaları ve ticari bankalar olarak iki büyük gruba ayırabiliriz. Özel kanunlarla kurulmuş bankaları «ihtisas bankaları», Bankalar Kanununa göre kurulmuş bankaları da «ticârî» Bankalar olarak kabul ediyoruz. İhtisas bankalarının sayısı ondur. Bu bankaların herbiri kuruluş kanunlarına göre ekonominin belirli sektörlerinin finansmanına iştirak etmektedirler. İhtisas bankaları ile ticarî bankalar birbirinden yine ikrazlarda, mevduat toplamada, kâr politikalarında ve karar almalarında farklı davranışlar göstermektedirler.

4 — Orta vadeli ikraz mecburiyeti kriteri : Nihayet bu kriter de tek başına ele alınacak olursa on ihtisas bankasından Ziraat Bankası, Emlâk Kredi Bankası, Halk Bankası ve İller Bankası'nın orta vadeli ikraz mecburiyetinin dışında kaldıkları görülmektedir. O halde bu kriter gereğinde bankaları «mecburî orta vadeli ikrazda bulunan bankalar» ve «mecburî orta vadeli ikrazda bulunmayan bankalar» şeklinde ikiye ayırabiliriz.

Bu dört kriter müştereken dikkate alındığında banka sistemine dahil malî kuruluşları üçe ayırabiliriz :

- Merkez Bankası : En yüksek likidite derecesine sahip olan kağıt parayı yaratan, para ve banka sisteminde faal rol oynayan malî aracı kuruluştur.
- İhtisas Bankaları : Özel kanunlarla kurulan, mevduat toplayan orta vadeli ikraz mecburiyeti dışında tutulan bu grup bankalar Ziraat Bankası, Emlâk Kredi Bankası, Halk Bankası ve İller Bankası'ndan müteşekkildir.

- Ticârî Bankalar : Banka sistemi içindeki yukarıdaki iki grup dışında kalan, diğer malî aracı kuruluşlardır. Ticarî bankalar mevduat kabul eden, kaydî para yaratan, mecburî ortavadeli ikrazda bulunan ve bazı davranışları itibari ile ihtisas bankalarından farklılık arz eden malî kuruluşlardır.

B — Para Yaratmayan Malî Aracılar

Bu grup malî araçlar banka sistemi dışında kalan araçlardır. Dört talî grupta toplanan bu aracı grup muhtelif tip araçları içine almaktadır.

1 — Kalkınma ve Yatırım Bankaları : Bankalar sistemine dahil olan bu kuruluşlar mevduat kabul etmediklerinden dolayı buradaki tasnifte bankalar sistemi içinde mütalâa edilmemektedir. Bu grup içinde Türkiye Sinaî Kalkınma Bankası, Türkiye Sinaî Yatırım ve Kredi Bankası, Devlet Yatırım Bankası ve DESİYAB yer almaktadır.

2 — Sosyal Güvenlik Kuruluşları : Bu malî kuruluşlar özel kanunlarla kurulan mecburî tasarruf sağlayan araçlardır. Bu grup araçlar Sosyal Sigortalar Kurumu, Emekli Sandığı, Bağ-Kur ve Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK)ndan müteşekkildir.

3 — Sigorta Şirketleri : Sigorta sahasında muhtelif dallarda faaliyet gösteren malî kuruluşlardır. Bu kuruluşlar içinde likiditelerin transformasyonunu sağlayan hayat sigortası dalıdır.

4 — Finansman ve Yatırım Şirketleri : Son yıllarda sayıları ve iş hacimleri tedrici artış gösteren özel sektör malî araçlarıdır. Bunlar hem finansman hemde yatırım faaliyetlerinde buldukları için ayrı ayrı ele alınmamışlardır. Yatırım şirketleri kendi içinde sabit (closed end) ve değişir (open end) sermayeli olarak ikiye ayrılabilirler. Para yaratmayan bu malî araçlar 2499 Sayılı Sermaye Piyasası Kanununda, V Bölümde, Sermaye Piyasasında Yardımcı Kuruluşlar başlığı altında «Aracı Kuruluş», «Menkul Kıymet'ler Yatırım Ortaklığı» ve «Menkul Kıymetler Yatırım Fonu» olarak üçlü bir tasnife tabi tutulmuşlardır. Bu tasnif tarzı, dar mânâdaki sermaye piyasası kavramı ele alınmak suretiyle yapılmış kanaatini uyandırmakta ve analitik olmaktan çok uzak görünmektedir.

Mali Arac¸ların Tasnifi Üzerine Bazı Düşünceler

Para yaratmayan malî arac¸ların yarattıkları malî aktifler ekonominin genel likiditesini para politikası tarafından tayin edilen hedeflerin dışına çıkarabilir. Bu tip malî arac¸ların faaliyetlerinin mutlak kontrol edilmesi lâzımdır. Bunun için para yaratan malî arac¸larla para yaratmayan malî arac¸lar arasındaki farkların çok iyi bilinmesi ve bu farklara göre yeni kontrol tekniklerinin tatbik edilmesi gerekir. Nitekim bu hususta «Radcliffe Raporu»nda «ticarî bankalar dışındaki malî aracı kuruluşları da içine alacak şekilde» kontrol mekanizmasının genişletilmesi tavsiye edilmiştir (1).

Para sistemi dışındaki malî aracı kuruluşların, kendi sahalarında yeterince ihtisaslaştıkları için, klasik tekniklerle kontrolü güçtür (2). Yakın geçmişte, sermaye piyasasında yer alan özel sektör malî arac¸larının (Finansman Şirketleri) kontrolsüzlük veya kontrol tekniğinin kifayetsizliğinden doğan iflaslarla ve sukûtu hayâl ile neticelenen acı tecrübe «Radcliffe Raporu»nun haklılığını bir defa daha ortaya çıkarmıştır.

C — Hazine

Türk ekonomisindeki malî arac¸ların son grubunda yer alan aracı birimdir. Türkiyede fon akımları üzerine yapılan araştırma ve incelemeler de malî aracı birimlerin tasnifinde «Hazine»nin yeri bir açıklık kazanmamıştır. İ. Ö. Ertuna tarafından yapılan tasnifte Hazine malî aracı birimler arasında yer almamıştır (3). D. Aydın'ın yaptığı tasnifte Hazine fon talebinde ve arzında bulunan bir birim olarak ele alınmış ve «Resmî Finans Kesimi» içinde Genel ve Katma Bütçeli İdarelerin yanında yer almıştır (4). Merkez Bankasınca yapılan tasnifte Hazine bir malî aracı birim olarak kabul edilmiştir (5). Fakat Merkez Bankası'nın tasnifinde Hazine para yaratan arac¸lar, diğeri bir ifade ile banka sistemi içinde yer almıştır. Merkez Bankası'nın tasnifinde dikkate alınan kriter R. W. Goldsmith'in tas-

(1) Radcliffe Report, Committee on the Working of the Monetary System, London 1959.

(2) J. Ascheim, «Commercial Banks and Financial Intermediaries: Fallacies and Policy Implication» The Journal of Political Economy, Febr. 1959.

(3) İ. Ö. Ertuna, a.g.k. s. ve 9.

(4) D. Aydın, a.g.k., s. 46 ve 47.

(5) Merkez Bankası, Üç aylık Bülten, 1979/1, s. vii.

nif şekline uygun düşmektedir. Goldsmith'in A.B.D. ekonomisindeki malî araçlar için yaptığı nasnifte Hazine zımnî bir şekilde tasnif içinde yer almıştır (1). Çünkü Goldsmith'e göre Hazine'nin para ihraç etmesi iktidar olmanın bir karakteri olarak mütalâa edilmektedir(2).

Bu tasnif şekilleri Hazenin malî aracılık fonksiyonunu ortaya çıkaracak kriterler üzerine bina edilmemiştir. Bundan dolayı bu tasnif şekilleri eksiktir ve gerçeği tam yansıtmamaktadır.

Hazineyi bir malî aracı olarak kabul ediyor fakat diğer malî araçlardan aynı bir şekilde, müstakil olarak, tasnif içinde yer veriyoruz. Çünkü Hazinenin malî aracı olarak kabul edilmesi için bir çok sebebler mevcuttur. Biz bu sebebleri 13.12.1983 tarih ve 188 karar sayılı Kanun Hükmünde Kararname öncesi ve sonrası olmak üzere iki ana başlık altında toplayabiliyoruz.

1 — 188 Sayılı KHK öncesi: Bu kararname öncesi Hazine idare olarak Maliye Bakanlığı teşkilatı içinde yer almaktaydı. Hazinenin faaliyetleri adeta klasik faaliyet addedile gelmiştir. Halbuki Hazine fonksiyon olarak klasik fonksiyonu yanında malî aracılık fonksiyonu da yapmakta idi.

a — Hazine metal para yaratma gücüne sahiptir. Hazine metal para yaratmakla bir malî aktif yaratmaktadır.

b — Hazinenin klasik fonksiyonları yanında yeni fonksiyonları da mevcuttur. Hazine tahvil ihraç etmek suretiyle sermaye piyasasına aktif bir şekilde katılmaktadır. Hazinenin tahvil piyasasındaki nisbî payının yüksekliği gözönüne alınırsa sermaye piyasasına olan iştiraki ortaya çıkar. Ayrıca Hazine Devlet'in portföyünü idare etmekle bir nevi bankacılık hizmeti de ifa etmektedir.

c — Üçüncü sebepte Hazine'nin ikraz ve istikraz işlemlerinin taşıdığı hususiyettir. Hazinenin malî aracılık fonksiyonunun mahiyeti Merkez Bankası bilançolarının aktifinde yer alan muhtelif başlıklarda, özellikle, «İtfaya Tabi Hesablar» başlığını teşkil eden kalemlerde açıkça görülür. Hazine

(1) R. W. Goldsmith, Financial Intermediaries in the American Economy Since 1900. N.B.E.R., Princeton University Press, 1958, s. 52.

(2) R. W. Goldsmith, a.k.g., s. 56.

Mali Araçların Tasnifi Üzerine Bazı Düşünceler

- i — Devleti temsil eden iktisadî birimlerin (Genel ve Katma Bütçeli İdareler, Kamu İktisadî Teşebbüsleri) finansman ihtiyaçlarını doğrudan veya dolaylı yollardan temin etmekle,
- ii — K.İ.T.lerin Merkez Bankasına arz ettikleri bonolara kefil olmakla, diğer bir ifade ile «Hazine Kefalatini Haiz Bonolar» adı altında bir malî aktif yaratmakla.
- iii — K.İ.T.lerin Merkez Bankasına ödenmeyen borçlarını tahvil karşılığında ödemeyi taahhüt etmekle,
- iv — Ve yine K.İ.T.lerin Merkez Bankasına ödenmeyen borçlarını tahvil karşılığında Merkez Bankasından döviz almakla

malî aracılık hizmetleri yapmıştır.

Böylece Hazine tarafından gerçekleştirilen bu işlemlerin mahiyetinin diğer malî araçlar tarafından gerçekleştirilen işlemlerin mahiyetinden farklı olduğunu iddia etmek çok güçtür. Hazinenin yaptığı bu işlemler mahiyeti itibarı ile diğer Malî aracı kuruluşların işlemlerine benzemektedir. Yalnız Hazinenin ikraz ve istikraz işlemleri çok karışık bir yapı arz etmektedir. Hazine işlemlerinin böyle bir yapıya sahip olması bu işlemlerin mahiyetinde bir değişiklik meydana getirmeyeceği gibi Hazinenin gerçekleştirdiği işlemlerin malî aracılık hizmeti olmadığı mânâsına da gelmeyecektir. Hazinenin iktisadî birimler arasında gerçekleştirdiği bu aracılık hizmeti şüphesiz ki sürekli şekilde gerçekleştirdiği klâsik fonksiyonundan farklıdır. Hazinenin klasik fonksiyonu, bilindiği veçhile, Devletin gelirlerini temin etmek, her türlü harcamalarını gerçekleştirmek, gelir ve giderleri arasında zaman ve mekân farklarını tanzim etmektir. Bu klasik fonksiyonuyla Hazine «Devletin Bankası» olmaktadır. Malî aracılık fonksiyonuyla Hazine «banka fonksiyonlarını yerine getiren Devlet»i temsil etmektedir (1).

2 — 188 Sayılı K.H.K. Sonrası : Bu kararname Hazinenin adeta yeni fonksiyonunu yani malî aracı fonksiyonunu su üzerine çıkarmıştır. Hazine heriki fonksiyonla, bir müşteşarlık çatısı altında, da-

(1) P. De Vague, Le Tresor et les Fonctions de la Tresorerie, Les Cours de Droit, Univercite de Paris, Institut d'Etudes Uolitiques, 1969-1970, fasc. 1. s. 4.

ha aktif bir iktisadî, malî görevle toplanmıştır. Hazinesinin ifa ettiği fonksiyonlar 188 Sayılı K.H.K.nin 9. maddesinde sayılmıştır. Bu maddenin :

a fıkrasındaki «... Devlete ait para, kıymetli maden ve değerleri muhafaza etmek, nemalandırmak, idare etmek ve hazine esham ve tahvilat cüzdanını saklamak»,

b fıkrasındaki «... Devlet tahvili, Hazine bonusu, borçlanma senedi çıkarılması, Hazine garantisi ve kefaleti verilmesi işlerini ... yürütmek» ifadeleri banka fonksiyonunu ifa eden Devleti, temsil etmektedir. İşte bu sebeplerden dolayıdır ki Hazineyi bir malî aracı olarak görmekte ve tasnif içinde müstakil bir yer vermekteyiz.

188 Sayılı K.H.K. Hazinesinin modern fonksiyonlarını ortaya çıkarmakla onun artık diğer malî araçlarla bir grup altında tasnif edilemeyeceğini zımnî olarak belirtmiş ama Hazinesinin bu modern fonksiyonunun kantitatif ve kalitatif tahlillerine imkân verecek bir düzenleme ve yayın faaliyetini açıkça tanzim etmemiştir. Gerçi Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının Konjonktür ve yayın Dairesinin görevleri arasında yer alan 24 maddenin ilk üç fıkrasına sayılan hususlar umumî düzenleme ve yayınları ifade etmekteyse de bunun kısa zamanda gerçekleştirilemeyeceği kanaatini taşıyoruz.